

Bilaga 1: Försvarssektorns inriktning inom miljöområdet

1 Bakgrund och förutsättningar för försvarssektorns miljöarbete

1.1 Försvarssektorns unika förutsättningar

Försvarssektorns förutsättningar är unika och baseras på särskilda omständigheter. Verksamheterna är geografiskt utspridda och av mycket olika karaktär; t.ex. materielanskaffning, utbildning, fastighetsförvaltning, forskning, teknikutveckling, underrättelseinhämtning och väpnad strid. Försvarssektorn verkar inom ett antal olika områden, som till exempel mark, sjö, luft och cyber. En betydande del av verksamheterna omfattas av sekretess men även av integritetskritisk karaktär. Uppgifter ska kunna lösas och förmågor ska upprätthållas i fred, kris, höjd beredskap och krig. Vidare är försvarssektorn teknik- och personalintensiv samt energi- och infrastrukturberoende. Försvarssektorn har dessutom en förhållandevis lång planerings- och investeringshorisont, vilket innebär en viss förutsägbarhet men också trögrörlighet. Samtidigt krävs en stor flexibilitet för att kunna möta olika typer av hot.

1.2 Försvarssektorns miljöansvar

Försvarssektorns myndigheter har ett stort ansvar kopplat till verksamheternas miljö- och klimatpåverkan. Myndigheternas uppdrag innebär bland annat höga krav på tillgänglighet, funktionsduglighet, energiförsörjningstrygghet samt vidmakthållande av den operativa förmågan samtidigt som myndigheterna ska vara föredömen avseende minskad miljö- och klimatpåverkan. Vidare skall försvarssektorn fungera och agera när det är som svårast, dvs. i kris och krig.

Sammantaget innebär detta att försvarssektorns diversifierade verksamheter, som ska kunna bedrivas under olika betingelser, har mycket skilda förutsättningar avseende såväl miljöpåverkan som energiförsörjningsbehov. Att hantera denna komplexitet kräver ett systemperspektiv, som sedan länge är väl förankrat inom militärt strategiskt tänkande och planering.

1.3 Ett systemperspektiv krävs för att undvika suboptimeringar

Att anlägga ett systemperspektiv innebär förenklat att synliggöra hur saker och ting hänger ihop och att öka medvetenheten för att förändringar inom en del av en verksamhet ofta påverkar en annan del.

Miljöåtgärder måste värderas utifrån ett systemperspektiv för att såväl undvika suboptimeringar som att säkerställa nödvändig effekt av Försvarmaktens förmågor. Det handlar bland annat om att endast genomföra åtgärder där nettoresultatet är önskvärt, dvs. inte innebär ökad miljöbelastning på annat håll i verksamheten.

1.4 Samverkansmetod

Respektive myndighet avgör i vilken omfattning som deltagande är relevant med koppling till den egna myndighetens verksamhet och förutsättningar.

2 Försvarssektorns inriktningar inom miljöområdet

2.1 Energi- och klimatområdet

Försvarssektorns myndigheter åtar sig att samverka kring anpassning av infrastruktur, verksamhetsanknutet materiel och arbetssätt för att sträva mot klimatneutralitet och för anpassning till effekterna av ett förändrat klimat. En del i det arbetet innebär att förnybara energikällor ska användas och energianvändning sker på ett effektivt sätt i hela verksamheten under förutsättning att detta inte negativt påverkar energiförsörjningstryggheten eller den militära operativa förmågan i övrigt.

Fokusområden inom klimatområdet är:

- Effektivare energianvändning
- Klimatanpassningsåtgärder
- Klimatneutrala lösningar och minskade utsläpp av växthusgaser

2.1.1 Klimatanpassning för minskad sårbarhet och vidmakthållande av operativ förmåga

Klimatanpassning sker för att hantera effekterna av klimatförändringar och minska de risker och sårbarheter som kan uppstå. Europeiska Unionens (EU) medlemsstaters klimatanpassningsaktiviteter och målsättningar styrs och följs upp främst genom Klimatlagen, via Climate-ADAPT2020, samt rapportering under de Nationella Energi- och Klimatplanerna och Styrningsförordningen till Energiunionen. Som en del av den Europeiska gröna given¹ kommer Kommissionen lägga fram en ny mer ambitiös klimatanpassningsstrategi i början av 2021. Denna motiveras bland annat av de hot mot nationell säkerhet som effekterna av klimatförändringar utgör.

Den 1 januari 2019 började förordningen om myndigheters klimatanpassning² gälla. Kraven på arbetet med klimatanpassning specificerades därmed. Försvarsmaktens klimatanpassningsarbete motiveras huvudsakligen av vidmakthållande av operativ förmåga varför det utgör ett kritiskt fokusområde för hela försvarssektorn. Försvarsmakten och Fortifikationsverket omfattas av förordningen men för en ökad robusthet och effektivt arbete krävs utökad samverkan.

2.1.2 Internationella och nationella klimat- och energimål

Förenta Nationernas (FN) globala hållbarhetsmål³ sträcker sig till 2030, där målområdena bland annat berör klimat, energieffektivitet, förnybara energikällor samt energisäkerhet. Det svenska arbetet med Agenda 2030 kopplas nära samman med arbetet med de svenska nationella miljökvalitetsmålen. Det globala hållbarhetsmålet 13 *Bekämpa klimatförändringarna* relaterar exempelvis till det nationella miljökvalitetsmålet *Begränsad klimatpåverkan*.

I december 2015 enades världens länder inom ramen för FN:s klimatkonvention (UNFCCC)⁴ om Parisavtalet som innebär att den globala medeltemperaturökningen ska hållas under 2 °C, dock helst 1,5 °C.

¹https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_sv

² SFS 2018:1428

³ <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

⁴ Förenta Nationernas ramkonvention om klimatförändringar (United Nations Framework Convention on Climate Change)

Parisavtalet innebär också att de globala nettoutsläppen ska vara noll under andra halvan av 2000-talet.⁵ Under klimatkonventionen har EU antagit klimatmål till 2020 och 2030. Sverige har åtagit sig att leva upp till internationella klimatåtaganden som ett av EU:s medlemsländer.⁶

- EU:s samlade utsläpp ska minska med 20 procent till 2020, och med 40 procent till 2030, jämfört med 1990
- EU ska minska utsläppen av växthusgaser med mellan 80-95 procent till 2050, varav minst 80 procent inom regionen

År 2017 antog Sverige ett klimatpolitiskt ramverk. Ramverket består av en klimatlag, klimatmål och ett klimatpolitiskt råd. Enligt klimatlagen ska regeringen vart fjärde år ta fram en klimatpolitisk handlingsplan som redovisar åtgärder som bidrar till att nå de nationella och globala klimatmålen.

Svenska klimatmål

- Det långsiktiga målet innebär att Sverige inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser år 2045.

Etappmålen till år 2020, 2030 och 2040⁷

- Utsläppen år 2020 av växthusgaser ska vara 40 procent lägre än utsläppen år 1990
- Utsläppen av växthusgaser år 2030 ska vara 63 procent lägre jämfört med utsläppen för år 1990
- Växthusgasutsläppen från inrikes transporter, förutom inrikes flyg, ska senast år 2030 vara minst 70 procent lägre jämfört med år 2010
- Utsläppen av växthusgaser år 2045 ska vara 75 procent lägre jämfört med utsläppen för år 1990

2.1.3 Energiförsörjningstrygghet är en förutsättning för försvarssektorns verksamhet

Energiförsörjningstrygghet är en förutsättning för försvarssektorns olika verksamheter. För att garantera de förmågor försvarssektorn är ålagda att vidmakthålla i fred, kris, höjd beredskap och krig krävs tillgång till energi, avseende främst el och drivmedel. I kris eller krig förutsätts att extern tillförsel av energi är kraftigt begränsat eller inte alls är möjlig. Detta ställer krav på att försvarssektorn ska kunna hantera en sådan situation.

⁵ Se mer under regeringens webbsida om Parisavtalet:

<https://www.regeringen.se/regeringenspolitik/parisavtalet>

⁶ Se mer i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/842 om medlemstaternas bindande årliga minskningar av växthusgasutsläpp under perioden 2021-2030 som bidrar till klimatåtgärder för att fullgöra åtagandena enligt Parisavtalet samt om ändring av förordning (EU) nr 525/2013.

⁷ Utsläpp av växthusgaser som omfattas av EU:s system för handel med utsläppsrätter är inte inkluderade i etappmålen

2.1.4 Energieffektiviseringar och energibesparingar innebär ökad försörjningstrygghet och ökad uthållighet

Energieffektiviseringar⁸ och energibesparingar⁹ innebär ökad försörjningstrygghet och ökad uthållighet för försvarssektorn eftersom exempelvis mindre elenergi än tidigare behöver produceras för att täcka behovet, vilket i sin tur innebär att reservkraftens bränsle räcker längre. Möjligheterna till synergier mellan energiförsörjningstrygghet och energieffektivisering bedöms vara många och goda men det kan också finnas potentiella konflikter, vilka bör identifieras och utredas noga för att säkerställa att energieffektiviseringsåtgärder inte äventyrar försvarssektorns kärnverksamheter.

2.2 Kemiområdet

Försvarssektorns myndigheter åtar sig att samverka för att begränsa påverkan från hälso- och miljöfarliga ämnen i kemiska produkter och varor.

Fokusområden inom kemiområdet är:

- Samverka kring anpassning av infrastruktur, verksamhetsanknutet materiel och arbetssätt för att bidra till att minska miljö- och arbetsmiljöpåverkan inom kemiområdet.
- Bidra till kunskap om lagstiftning och övriga externa krav på kemiska produkter och varor
- Underlätta för myndigheterna att ställa krav inom kemiområdet

2.2.1 Internationella och nationella mål inom kemiområdet

FN:s globala hållbarhetsmål och det svenska miljömålssystemet har tydliga målsättningar för att uppnå en giftfri miljö. I regeringens preciseringar för det svenska miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö nämns bland annat att:

- Användningen av särskilt farliga ämnen ska så långt som möjligt upphöra
- Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper ska vara tillgänglig och tillräcklig för riskbedömning
- Information om miljö- och hälsofarliga ämnen i material, kemiska produkter och varor ska vara tillgänglig

För att bidra till att uppnå regeringens preciseringar för miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö är det av stor vikt att försvarssektorn har en ensat och systematiskt samarbete inom kemiområdet.

2.2.2 Försörjningstrygghet avseende materiel, kemiska produkter och varor

Försörjningstrygghet kopplat till kemiska produkter, varor och materiel är en stor utmaning för såväl försvarsindustrin som för försvarssektorns myndigheter till följd av allt mer internationella och komplexa leverantörskedjor. Inom EU reglerar REACH-förordningen användningen av särskilt farliga ämnen vilket kan leda till att kemiska produkter och varor som är väsentliga för försvarssektorn riskerar att försvinna från marknaden. Ett systematiskt arbete med produktval och substitution av

⁸ Energieffektivisering innebär minskad energianvändning i relativa tal, dvs. per producerad nyttoenhet, främst via teknikförbättringar. Energieffektivisering är att göra energianvändningen så ekonomisk och hållbar som möjligt för att minska miljö- och klimatpåverkan samtidigt som den också ska öka försörjningstryggheten.

⁹ Energibesparing innebär minskad energianvändning i absoluta tal, främst via beteendeförändringar. Energibesparing innebär beteendeförändring genom att avstå från att använda energi, t.ex. släcka lampor, cykla istället för att åka bil, optimera och minska ventilationstider etc.

farliga kemiska ämnen är en förutsättning för att säkerställa en god försörjningstrygghet av förnödenheter inom försvarssektorn.

2.3 Förorenade områden

Försvarssektorns myndigheter åtar sig att gemensamt samverka för att begränsa uppkomsten av nya föroreningar till mark, vatten och luft, samt begränsa spridning och negativa miljö- och hälsoeffekter kopplade till historiska verksamhetsrelaterade föroreningar i mark och vatten.

Fokusområde inom förorenade områden är:

- Anpassa infrastruktur, verksamhetsanknutet materiel och arbetsätt för att begränsa uppkomst av nya föroreningar till mark, vatten och luft
- Efterbehandling, skyddsåtgärder och utredningar av historiskt förorenade områden

2.3.1 Internationella och nationella mål inom området förorenade områden

FN:s globala hållbarhetsmål och det svenska miljömålssystemet har tydliga målsättningar för att uppnå en giftfri miljö. I regeringens preciseringar för det svenska miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö definieras målet som: Förekomsten av ämnen i miljön som skapats i eller har utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystem är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.¹⁰

För att bidra till att uppnå regeringens preciseringar för miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö är det av stor vikt att försvarssektorn samverkar för att hantera föroreningar i mark, vatten och luft.

2.3.2 Hantering av förorenade områden

Att begränsa uppkomsten av nya föroreningar till mark, vatten och luft, samt begränsa spridning och negativa miljö- och hälsoeffekter kopplade till historiska verksamhetsrelaterade föroreningar i mark och vatten är nödvändigt för att uppfylla lagefterlevnad och att kunna efterleva miljö tillstånd.

¹⁰ <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/giftfri-miljo/>